

Protokół z posiedzenia Jury
55. Przeglądu Zespołów Kolędniczych i Obrzędowych Żywieckie Gody
2024
- grup obrzędowych występujących w plenerze,
który odbył się 20 stycznia 2024 r. w Milówce

Jury:

dr Małgorzata Kiereś – etnografka, przewodnicząca Komisji

dr Justyna Cząstka-Kłapyta – etnomuzykolożka, etnolożka

i antropolożka kultury, współpracowniczka Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Marek Koźlik – choreograf, folklorysta pochodzący z Żabnicy

Dariusz Kocemba – etnolog, Regionalny Ośrodek Kultury w Bielsku-Białej

Agnieszka Chrudzimska – sekretarz Komisji, Regionalny Ośrodek Kultury w Bielsku-Białej

I

W Przeglądzie wzięło udział 20 grup obrzędowych – Dziadów Noworocznych i Jukacy, spisanych według kolejności alfabetycznej:

1. Awanturnicy z Nieleddwi
2. Baciary z Cięciny
3. Bratanki z za potoka z Brzuśnika
4. Bucki spod Snozy z Milówki
5. Gronicki z Brzuśnika
6. Harnasie z Łyngu z Milówki
7. Juhasy z Szarego
8. Jukace z Zabłocia
9. Kamieńcoki z Milówki
10. Pawlicznianie z Lalik
11. Pietrasianie z Nieleddwi
12. Proćpok z Kamesznicy
13. Przebierańcy spod Klimowej Grapy z Górnej Żabnicy
14. Przebierańcy z Górnej Żabnicy
15. Przebierańcy z Górnej Żabnicy spod Kulusiej Grapy
16. Przybłądy z Przybędzy
17. Romanka z Żabnicy
18. Rozbójnicy z Suchego
19. Świerki z Prusowa
20. Wyrwicisy z Ciśca

II

Po obejrzeniu wszystkich prezentacji Komisja postanowiła przyznać następujące nagrody i wyróżnienia:

Cztery równorzędne I miejsca i nagrody pieniężne w wysokości 3 000 zł (trzy tysiące zł) każda otrzymują:

Harnasie z Łyngu z Milówki

Pietrasianie z Nieleddwi

Przebierańcy z Górnej Żabnicy spod Kulusiej Grapy

Rozbójnicy z Suchego

Cztery równorzędne II miejsca i nagrody pieniężne w wysokości 2 200 zł (dwa tysiące dwieście zł) każda otrzymują:

Awanturnicy z Nieleddwi

Bucki spod Snozy z Milówki

Przebierańcy spod Klimowej Grapy z Górnej Żabnicy

Przebierańcy z Górnej Żabnicy

Cztery równorzędne III miejsca i nagrody pieniężne w wysokości 1 500 zł (tysiąc pięćset zł) każda otrzymują:

Baciary z Cięciny

Jukace z Zabłocia

Proćpok z Kamesznicy

Wyrwicisy z Ciśca

Osiem wyróżnień i nagrody pieniężne w wysokości 900 zł (dziewięćset zł) każda otrzymują:

Bratanki zza potoka z Brzuśnika

Gronicki z Brzuśnika

Juhasy z Szarego

Kamieńcoki z Milówki

Pawlicznianie z Lalik

Przybłędy z Przybędzy

Romanka z Żabnicy

Świerki z Prusowa

Ponadto Komisja postanowiła przyznać dyplomy uznania dla:

- Cygona od Koni z grupy **Awanturnicy z Nieledu** – za zgodność ruchów postaci z rytmem muzyki
- Cygona od Koni z grupy **Bucki spod Snozy z Milówki** – za najpiękniejszy strój Cygona od Koni i jego estetykę
- Niedźwiedzi z grupy **Juhasy z Szarego** – za właściwą interpretację tej roli
- Babki z grupy **Jukace z Zabłocia** – za kreację postaci w archaicznym stroju
- Cygona od Koni z grupy **Kamieńcoki z Milówki** – za niezwykłą żywiołowość i artystyczną kreację tej postaci
- Koni z grupy **Romanka z Żabnicy** – za zgodną z obrzędem interpretację roli
- Kapeli z grupy **Romanka z Żabnicy** – za wysoki poziom techniczny gry instrumentalnej
- Niedźwiedzi i Koni z grupy **Świerki z Prusowa** – za właściwą interpretację niniejszych ról.

Łączna kwota nagród wynosi 34 000 zł (trzydzieści cztery tysiące złotych).

Nagrody zostały sfinansowane ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury oraz Regionalnego Ośrodka Kultury w Bielsku-Białej.

III

Uwagi Komisji:

Jury składa serdeczne podziękowania wszystkim kierownikom grup obrzędowych za przygotowanie uczestników do Przeglądu. Docenia ich ważną funkcję więziotwórczą, łączącą pokolenia. Dbalność o lokalną tradycję zapewnia ponadto trwałość fenomenu Działów Noworocznych oraz Jukacy i potwierdza, że wpis na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego miał sens. Komisja stwierdza bardzo dobrą

znajomość tradycyjnego scenariusza obrzędu, mimo że prezentowany jest on już w nietradycyjnej czasoprzestrzeni.

Jury zwraca uwagę na ważny ryt początku, który tworzy grupa pachołków. Nadmieniam jednak, iż chochołki, czyli zdobienia nakryć ich głów, nie powinny być w jednym kolorze. Ponadto w rycie początku należy zachować istotną rolę daru obrzędowego – dlatego Pani Młoda obowiązkowo musi zbierać datki do skrzyneczki. W scenariuszu obrzędu powinien także znaleźć się taniec z gospodynią.

Dopełnieniem początku jest kreacyjna moc słowa, które wymaga jednak właściwej dykcji. W obrzędzie nie ma potrzeby śpiewania kolęd. Jego istotą jest bowiem kreowanie świata przez postaci obrzędowe. Dlatego też muszą one posiadać charakterystyczne dla nich rekwizyty oraz elementy stroju. I tak, pachołek z batem „od Koni” – czapkę-głową konika oraz góralski bruclik; pachołek z batem „od Niedźwiedzi” – baranicę na głowie i bruclik futrzany. Innymi istotnymi rekwizytami są dzwonki, łańcuchy, słoma.

Jury ponadto sugeruje wyeliminowanie drewnianych masek u takich postaci jak Młoda Pani, Młody Pan i Kominiarz. Należy zastąpić je makijażem.

Kolejną ważną kwestią jest nieprawidłowe pomniejszanie wagi ról niemych – jak Diabeł, Niedźwiedź, Macidula, Śmierć – które swoją obecność w obrzędzie powinny wypełniać dźwiękiem. Konieczne jest zatem mruczenie, charczenie, gwizdanie, burczenie. Nadto nieodzowny jest nieuporządkowany hałas, tj. dźwięki dzwonek, trzaskanie z batów.

Komisja zwraca uwagę na brak u wszystkich grup zindywidualizowania postaci Śmierci, która niepotrzebnie naśladuje Diabły. Rola ta wiąże się z ukazaniem jej jako pochodzącej z najgłębszych otchłani świata zmarłych, gdzie panuje odrębny porządek od ziemskiego. Ze Śmiercią wiążą się więc następujące cechy: chłód, biel, zanik tętna (brak szybkiego ruchu i spowolniony chód), lęk i groza. Jej ruchy powinny być powolniejsze niż u innych postaci. Dlatego Śmierć stoi na przeciwnym biegunie w stosunku do Koni (dających życie, energię i witalność światu) – ona to życie odbiera. To postać kluczowa obrzędu, ponieważ bez niej nie mogłoby nastąpić cykliczne odradzanie świata.

Jury podkreśla również, że Macidule reprezentują siły seksualne (królicza skóra) i oczyszczające ze złych mocy (pęcherz zbierający nieczystości), toteż ich roli nie powinny odgrywać dzieci. Funkcja owych postaci nie może być sprowadzona wyłącznie do radosnego, zabawowego podskakiwania w towarzystwie pozostałych członków własnej grupy. Postacie te powinny króliczymi (falicznymi) skórkami oraz pęcherzami dotykać

młode kobiety, dziewczęta, przekazując im w ten sposób płodnościowe i oczyszczające moce.

Komisja zaleca także większą interakcję postaci z publicznością.

Członkowie Jury z radością dostrzegają progres w zaangażowaniu oraz poziomie wykonawczym poszczególnych grup obrzędowych w stosunku do lat ubiegłych. Zauważają również dbałość o detale i estetykę, a także pieczołowitość w wykonaniu strojów.

Ponadto Komisja z optymizmem odnotowuje zastosowanie się przez zdecydowaną większość grup do postanowień Regulaminu oraz bardzo liczny udział w konsultacjach, który świadczy niewątpliwie nie tylko o zainteresowaniu oceną prezentacji, ale również o potrzebie dzielenia się z Jurorami własnymi uwagami i refleksjami przez przedstawicieli grup.

Komisja dziękuje organizatorom 55. Przeglądu Zespołów Kolędniczych i Obrzędowych Żywieckie Gody 2024 – grupy występujące w plenerze – Dziady Noworoczne i Jukace, tj. Regionalnemu Ośrodkowi Kultury w Bielsku-Białej – za merytoryczne przygotowanie wydarzenia oraz Gminnemu Ośrodkowi Kultury w Milówce – za sprawną i profesjonalną jego organizację.

Jury:

dr Małgorzata Kiereś
dr Justyna Czastka-Kłapyta
Marek Koźlik
Dariusz Kocemba
Agnieszka Chrudzimska